

12. Франко І., О. Терлецький: Спомини і матеріали. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Т. 50, 1902. С. 20.

13. Яремчук І. Поезія упівська та січова: проблема ідейно-естетичної спорідненості. *«Муза і меч»: національний рух у фольклорних та літературних джерелах* : зб. наук. пр. Львів : Піраміда, 2005. С. 64–84.

ОПОВІДАННЯ «ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНО» ІВАНА ФРАНКА В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ

Дарія Мазуркевич, здобувач ступеня вищої освіти магістра

Науковий керівник: В. І. Ткаченко, кандидат філологічних наук, доцент

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

THE STORY «MUSTARD SEED» BY I. FRANKO IN THE CONTEXT OF PEDAGOGICAL VIEWS

Daria Mazurkevych, master's student

Scientific supervisor: Victoria Tkachenko, PhD in Philology, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація: У статті проаналізовано оповідання «Гірчичне зерно». Виокремлено характер проблематики. З'ясовано світоглядні переконання І. Франка у процесі формування особистості та ставлення письменника до питань освіти.

Ключові слова: освіта, вчитель, оповідання, проблема, стиль, література, мистецтво.

Abstract: The article is analyzed the story «Mustard seed». The nature of the issue is highlighted. I. Franko's worldview convictions in the process of personality formation and the writer's attitude to education are clarified.

Key words: education, teacher, story, problem, style, literature, art.

Тема освіти та роботи народних учителів стала оригінальним здобутком класичної української літератури, адже максимально достовірно відображала сумні освітні реалії доби. Особисті переконання та здобутки, психологія учнів та вчителів, специфіка освітнього «застою» у XIX столітті стала предметом їхнього дослідження чи іронізування.

Українська освіта потребує системного оновлення та реформування. Ця стала традиція закріпилася в освітньому процесі з моменту зародження навчальних закладів. Історія педагогіки та історія літератури дають цікавий матеріал, який дозволяє простежити рівень суспільної еволюції, проблеми та парадокси, з якими зустрічалися освітяни та учні. Письменники, яким довелося працювати вчителями (Б. Грінченко, Д. Маркович, С. Васильченко, І. Франко, Т. Бордуляк, М. Коцюбинський) залишили чимало текстів, які показують освітню та суспільну кризу ще в XIX столітті.

Письменником-новатором у висвітленні питань освіти та просвіти, дитячої психології, вчительської кваліфікації та її відсутності в українській класичній літературі був Іван Франко. З-поміж багатьох творів, присвячених цій проблемі, особливе місце займає оповідання «Гірчичне зерно», написане 1903 року. Дослідники оминули увагою твір через його складну біблійну асоціативність. Крім того, він має ознаки автобіографізму, адже крізь призму світогляду головного героя Франка ми бачимо переживання та спогади письменника, пов'язані з періодом його навчання у Дрогобичі. З. Гузар вважає, що тут «зосереджено увагу на світі старшокласника, зокрема, на позашкільних сторінках його життя. Читач дізнається про надзвичайно широке коло лектури самого Франка-гімназиста, його обізнаність зі світовою літературою» [Гузар 2005: 12].

У своєму житті І. Франко прагнув бути європейцем. Для нього – це освіта, література, мистецтво, добірне освічене товариство, можливість діалогізувати зі світом і постійно оновлювати свої знання. Однак рано усвідомив, що не всі ці атрибути можуть характеризувати його Батьківщину. У статті «Середні школи

в Галичині в 1875-18883 рр.» він писав: «Край наш дивним способом належить до тих немногих країв на кулі земній, котрі з своїх спеціально краєвих, автономних фондів ані одного цента не дають на середнє образования своєї молодіжї» [Франко 1960: 104].

Чимало автобіографічних епізодів знаходимо в оповіданні «Гірчичне зерно», яке в жанровому плані межує з мемуарною прозою. Вони дають уявлення про життя письменника, світогляд, літературні інтереси, початки творчості та особливості комунікації зі світом.

Уже в експозиції твору бачимо нарікання оповідача, що в місті його юності «не було ані одної порядної кав'ярні, ані реставрації, ані одної публічної бібліотеки, ані одного освітнього товариства, ані одного зібрання чи то з політичною, чи з освітньою метою» (І. Франко, с. 180). Деталізуючи побутові моменти з життя Дрогобича, оповідач доходить висновку, що відсутність води, вулиць із тротуарами, відсутність залізниці «клала клеймо на гімназію» (І. Франко, с. 180). Розумова «пастка», в якій опинялись молоді вчителі, призводила до їхньої швидкої деградації й збайдужіння до своєї роботи, а відтак, «забували про всякі наукові інтереси і розпивалися,... приходили часто до класу п'яні, і – розуміється – така-то й була їх наука» (І. Франко, с. 180).

Коли Іван Франко згадував про вчителів, які сформували його інтерес до науки, він детально характеризує роботу кожного. Чільне місце серед професіоналів займав учитель Іван Верхратський, що був добрим фахівцем, умів гуртувати навколо себе дітей. І в оповіданні «Гірчичне зерно» автор згадує про нього в контексті позитивних наставників: брати Турчинські, д-р Антоневи́ч, Ів. Верхратський, о. Торонський, ксьондз Дронжек. Уміння спостерігати дозволяє бачити й об'єктивну оцінку тих учителів, що полюбили пияцтво. Цю когорту очолює Осмультський. Його лідерство полягає не в професійних компетенціях, а в пияцтві. В оповіданні І. Франка «Отець-гуморист» уже йшлося про не зовсім веселі витівки вчителя, який дозволяв собі фізичну наругу над учнями. При цьому він любив дивитися на страх в очах дітей, у той час, коли сам був у гарному настрої від завданих дітям страждань.

Таким героєм у «Гірчиному зерні» є гуморист Смок, що «був для п'яницької компанії небезпечним взірцем» (І. Франко, с. 181). П'ючи цілу ніч, на ранок ніщо не виказувало його огульного способу життя.

Детальна експозиція налаштовує на показ традиційних принципів в освіті XIX століття. Уточнення в заголовку – з моїх споминів – є ознакою об'єктивної манери розповіді. Коли діти бачили негативний приклад з боку вчителів, «вони й собі шукали відповідних розривок» (І. Франко, с. 181). Це була «стара єзуїтська традиція – періодичних бійок з жидами» (І. Франко, с. 181), які закінчувалися каліцтвом. Бійки існували як у нижчій, так і у вищій гімназії. Дорослішання гімназистів за таких умов призводило до романсів зі служницями, ученицями дівочої школи, дружинами професорів, котрі нудьгували, бо чоловіки були під «культом скляного бога». З часом до пиятик долучалися й сини заможних батьків. Натомість традиції духовного життя в гімназії були обмежені. «Читали ученики дуже мало. Гімназійна бібліотека була дуже вбога... читання газет було, здається, навіть заборонене шкільними правилами...» (І. Франко, с. 182). Розуміємо, що такий спосіб існування є ознакою деградації суспільства.

Ці події І. Франко описав з власного досвіту. Тому його герой, спраглий знань, живе за іншими законами: ще учнем друкує власні вірші в газеті «Друг», читає драми Шекспіра й Шіллера, маючи пристрасть до книг, збирає власну бібліотеку, що нараховує 500 томів. Ця приватна книгозбірня гуртує навколо себе товариство однодумців, які «час від часу сходилася на читання та на розмову» (І. Франко, с. 182). Читання та дебати на важливі теми закінчувалися співом, що лунав на весь Дрогобич. Окрім бібліотечних зустрічей молодь гуртувалася у співацькому хорі, котрий організував друг оповідача Кароль Бандрівський. Саме тут звучить перша згадка про гірчичне зерно, «що повинно було рости далі і мати вплив на напрям нашого дальшого думання» (І. Франко, с. 183).

Гірчичне зерно в Біблії порівнюється з Божим Царством. Ісус Христос у Євангеліє від Марка звертається до своїх учнів з питанням: з чим можна уподібнити Царство Боже? Яку притчу для нього придумати?

Сам же на це питання і відповідає. Наводить як приклад гірчичне зерно, яке менше за все насіння, коли його сіють у землю. Зате, коли вже посів закінчився і настав час сходити, виявляється, що воно стало більшим всіх оточуючих злаків. У майбутньому пускає великі пагони. Під їхньою тінню протягом багатьох років ховаються небесні птахи.

Гірчичне зерно посіяв гімназистові Франкові старий Лімбах – людина, про біографію якої відомо мало, зовнішність описана доволі скромно. Його старенький сурдут, полатані черевики свідчили, що це міг бути ремісник, або навіть волоцюга. Умови життя Франко побачив згодом, вони радше жалюгідні, аніж людські: у маленькій кімнатці було темно, брудно, непривітно. Нічого не знаємо й про працевлаштування. Є виключно здогадки Франка про те, ким міг бути його літературний і життєвий наставник. Тільки обличчя, блискучі очі, виявляли «сліди більшого духовного життя, ніж звичайно стрічається у людей» (І. Франко, с. 183).

Велика бібліотека гімназиста і стала причиною їхнього знайомства, а згодом і цікавого спілкування, що іноді закінчувалося суперечками. Візуалізація й оживлення Лімбахів відбувається тоді, коли він бачить томи творів улюблених авторів і одразу ж коментує переваги автора та його твору.

Інтелектуальне діалогічне поле спілкування між Лімбахом та Франком зводиться до аналізу творів світової літератури. Серед улюблених імен – Гомер, Гете, Шіллер, Шекспір, Діккенс, Сервантес, Скотт. Саме своїх авторитетів і намагається всіляко рекламувати гість. Водночас свою зневагу, зокрема, до представників французької літератури, він зумів глибоко посіяти в душі молодой людини.

Юнак визнає, що «Лімбах впливав на вироблення моїх літературних поглядів та замилювань більше, ніж се могла чинити шкільна наука, майже наскрізь шаблонова та формалістична» (І. Франко, с. 190). Цей факт є

підставою вважати, що освіта потребувала реформування, але старі освітні стандарти і небажання виходити із зони свого комфорту призводили до залякування, байдужості, невміння працювати над собою, виокремлювати те саме «гірчичне зерно», яке має бути в основі будь-якого знання.

Результатом навчання має бути взаємодія: чомусь вчить учитель, щось пропонує учень. Як відомо, Франко був універсальним генієм. Його знання світових літератур гідні наслідування. Тому й герой оповідання швидко переконався, що Лімбах «не знав нічого про руську історію, ані про руське письменство... так само мало що більше знав він і про польську літературу...» (І. Франко, с. 188). Маючи фундаментальні знання з української літератури, Франко має можливість виховати читача з широким світоглядним досвідом.

Інтертекстуально автор апелює навіть до історії свого оповідання «Лесишина челядь». Оцінка твору зводиться до читачької критики. Початок Лімбах порівнює з чистотою, сонячним днем, а розв'язку з холодною водою, яку автор вилив на читача. Але й тут знаходить впливи французького прозаїка Золя, якого, як відомо, Іван Франко вважав своїм літературним учителем.

Найважливіше уміння, яке сформував Лімбах – бачити, що довкола діється, «в баченні, в оці головна штука. Ту саму річ можна бачити різними очима, і вона зробить різні враження» (І. Франко, с. 190). Більшу частину людей він порівнює зі сліпцями, які ходять в темряві, не вміють бачити очевидні речі, виявляти естетичний смак до прочитаного чи почутого, окремі емоції.

Таким чином, поле спілкування будь-якої людини впливає на її долю та формування світоглядних переконань. Відрізнити полуку від зерна складно, власне, як і робити вибір життєвих пріоритетів. Наставники, які були в житті письменника, допомогли йому стати «цільним чоловіком», що й було сенсом його літературного та громадянського життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Гузар З. Іван Франко – прозаїк і драматург. *Франко І. Вибрані твори у трьох томах*. Том II. Проза. Драматургія. Дрогобич : Коло, 2005. 712 с.

Франко І. Педагогічні статті і висловлювання / За ред. О. Дзеверіна. Київ : Радянська школа, 1960. 299 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Франко І. Вибрані твори у трьох томах. Том II. Проза. Драматургія. Дрогобич : Коло, 2005. 712 с.

ФІЛОСОФСЬКА ГРАДАЦІЯ ЛЮБОВНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ

ДМИТРА ПАВЛИЧКА

Уляна Скрипник, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра

*Науковий керівник: І. А. Зелененька, кандидат філологічних наук,
старший викладач*

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

PHILOSOPHICAL GRADATION OF LOVE EXPERIENCES OF DMYTRO PAVLYCHKO

Uliana Skrypnyk, bachelor's student

*Scientific supervisor: Iryna Zelenenka, PhD in Philology, Senior Lecturer
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University*

Анотація. У статті досліджено основні напрями розвитку філософської думки Дмитра Павличка, місце філософської лірики автора в літературному просторі України другої половини XX – початку XXI ст., охарактеризовано жанрові форми, особливості строф, ліричного «Я».

Ключові слова: філософська думка, інтимна лірика, ліричний «Я», філософська поезія Дмитра Павличка, любовна поезія.

Abstract. The article deals with the main directions of development of philosophical thought of Dmytro Pavlychko, the place of the author's philosophical